

Posudek na disertační práci Mgr. Dariny Posové – „Urbanizace a suburbanizace v městských regionech Prahy a Vídně“ - pro Univerzitu Karlovu v Praze, Přírodovědeckou fakultu, katedru sociální geografie a regionálního rozvoje

Disertační práce se skládá ze dvou částí. V první části se autorka asi na 60 stranách věnuje přístupům ke studiu urbanizace a suburbanizace v městských regionech Prahy a Vídně mezi lety 1980 – 2001 (2005) a také shrnuje výsledky analýz uskutečněných na toto téma ve člancích, jejichž je autorkou nebo spoluautorkou. Druhá část disertační práce má asi 120 stran a představuje tyto články.

Disertační práce má přijatelnou formální úpravu, gramatika a kompozice jsou také v pořádku, dizertační práce je přehledně strukturována. Někde jsou ale dlouhé texty nerozdělené odstavci - například na straně 47. Také grafické přílohy jsou přijatelné, názvy a legendy tabulek, mapových a grafických příloh mohly být v některých případech výstižnější, také proto, že mohou být použity následně samostatně. V Příloze č. 2. jsou asi chyby v procentech - například v řádku Milovic, kde je uvedeno 4282,35 %, součty procent nehrají u Kunratic, Černého Mostu,

Autorka správně cituje, rozsah použité literatury je dostatečný. Nicméně postrádám množství prací publikovaných v impactovaných časopisech věnovaných transformaci prostorové struktury postsocialistických evropských měst a jejich regionů, jejichž autory jsou především urbánní sociologové a geografové z Německa (především z Lipska), Polska, Maďarska (Budapešť), Estonska (Tartu), Ruska (Moskva), eventuálně také z Velké Británie, USA, Kanady či Švédska – např. Bator, J.H; Buzar, S.; Haase, A; Haase, D; Hegedüs, J; Enyedi, G., Kabisch, S; Tosics, I.; Hirt, S; Kährlik, A; Kiss, E; Kolossov, V; O'Loughlin, J; Kovács, Z; Krätke, S; Sjöberg, Ö. nebo Steinführer, A. Autorka by tak mohla získat další inspiraci pro teoreticko metodologický základ práce a mohla by také porovnávat některé údaje za Prahu, eventuálně i Vídeň, s údaji za jiná postsocialistická města v Evropě, což v textu disertační práce i přiložených článků většinou schází.

Do disertační práce zařazené články vyhovují z hlediska zaměření. Byly publikovány ve sbornících z konferencí (2), v monografii (1) a v časopise Geografie (3!!!), který se nedávno dostal na Web of Science. Nicméně poslední 2 články ještě nevyšly. Schází článek v zahraničním časopise v cizím jazyce, zvláště když autorka srovnává Prahu a Vídeň. Potřeboval bych vědět, v jakém stádiu je přijetí posledních dvou článků k publikování v časopise Geografie, a také, jak moc a jakým způsobem se na posledních třech člancích spolupodílel doc. Luděk Sýkora, který je spoluautorem těchto článků a zároveň i školitelem autorky disertační práce.

K používané terminologii. Autorka, ale nejen ona, píše o urbanizačních procesech (někdy také o procesech urbanizace), které zahrnují urbanizaci, suburbanizaci, eventuálně desurbanizaci a reurbanizaci, vše ve shodě s Van den Berg a kol. 1982. Problémem je odlišení „urbanizačních procesů“ a „urbanizace“ (která se také odehrává urbanizačními procesy). Podle mne je třeba nalézt vhodnější termín pro „urbanizační procesy“. Problémem je také zúžení obsahu urbanizace či procesu urbanizace pouze na kvantitativní růst počtu obyvatel či počtu bytů (prakticky ve všech do DP zařazených člancích), když urbanizace zahrnuje mnoho dalších aspektů (podobně i suburbanizace). Prosim o diskusi k této problematice a o návrhy změn.

Autorka také střídá termíny městský region, metropolitní region a metropolitní oblast. Pro neznalé tak vzniká terminologický chaos. Další výhradu mám k termínu příměstská zóna. Autorka ho používá ve smyslu zázemí města vymezeného vyjížděnou za prací do města, jindy používá i termín zázemí města. To není dobré, protože příměstskou zónu obvykle v územně rozvojové praxi chápeme jako poměrně úzký pás mezi intravilánem města a jeho blízkým okolím, dále od města se pak rozprostírají další zóny zázemí města. Bylo by také dobré, aby si autorka vyjasnila vztah mezi termíny jádro města, centrum města a vnitřní město – viz. Posová 2004b. Podle mne zahrnuje centrum města jádro města a navazující části vnitřního města, kde již převažuje funkce obsluhy nad funkcí bydlení. Centrum města postupně expanduje do dalších částí vnitřního města.

Autorka, společně se svým školitelem, uskutečnila rozsáhlé datové analýzy vývoje počtu obyvatel a bytů v zónách městských regionů Prahy a Vídně mezi roky 1980 až 2001. Při hodnocení využívala model či teorii stadií vývoje měst podle Van den Berg a kol. 1982. Zjišťuje, že v některých případech tento model či teorie nepodává dobré výsledky. Zjistila, že je třeba analyzovat jak relativní, tak absolutní údaje, a že problémy nastávají zvláště tam, kde město nemá dobře vyvinuto své zázemí. Následně používá druhý postup, ve kterém se nebazíruje na střídání urbanizačních procesů, ale tyto procesy mohou probíhat současně (další urbanizace města a současně rozvoj suburbanizace v jeho zázemí). Poté používá ještě prostorově strukturální hodnocení urbanizačních procesů uvnitř městského regionu a navíc ještě zmiňuje analýzy urbanizačních procesů prostřednictvím migrací. Zvláště alternativní postupy vůči Van den Berg a kol. 1982 by bylo dobré zpřístupnit urbánním geografům a sociologům v Evropě a ve světě. Určitý problém ale vidím ve srovnávání dvou obtížně srovnatelných měst - Prahy a Vídně (rozdílné velikosti, rozdílný vývoj, rozdílná poloha v uvnitř makroregionů, odlišná urbanistická struktura, ...), a také v poměrně úzce časově vymezeném období sledování 1980 - 2001 (rozšířil bych ho na období let 1970 až 2009).

Autorka se neztotožňuje s běžným přístupem, kdy je za suburbánní migraci považována pouze migrace z města do blízkého zázemí. Veškerý migrační růst v suburbánním zázemí města je pro autorku projevem suburbanizace. To je poněkud v rozporu s běžným chápáním suburbanizace jako stěhování obyvatel z měst do zázemí měst. Zásadní je podle mne vnášení městské architektury a městského urbanismu, a také městského způsobu života, do sídel ležících v zázemí města. V zázemí města se podle mne nachází nejprve zóna suburbií s velkým zastoupením původně městského obyvatelstva a s velkým zastoupením novějších rodinných domů městského charakteru a pak zóna venkovských sídel s převážně venkovským obyvatelstvem silně dojížděkově spjatým s městem. Přestěhování z periferních venkovských sídel do venkovských usedlostí nacházejících se ve venkovském zázemí města není podle mne projev suburbanizace.

K jednotlivým, do disertační práce zařazeným článkům:

Článek Posová 2004a - jde o statistiku vývoje počtu obyvatel v koncentračních zónách městského regionu Prahy. Připomínky – viz. problematika pojmů centrum a vnitřní město. Nevím také, kam spadají rodinné domy na předměstí Prahy. Vymezení regionu prostřednictvím okresů je problematické.

Článek Posová 2004b – jde hlavně o analýzu stáří bytů v jednotlivých koncentrických zónách městského regionu Prahy na základě dat ze Sčítání 2001. Připomínky – viz. výše.

Ouředníček, Posová 2006 - kapitola v monografii o vývoji suburbanizace v zázemí Prahy. Autorka, společně se spoluautorem M. Ouředníčkem, sledovala suburbánní bydlení v pražském městském regionu ve vývoji. Datové analýzy vycházejí z údajů o bytové výstavbě v jednotlivých letech za obce. Oceňují, že se autoři věnovali i socialistickému období a že analýzy doplnili mapovým znázorněním nové výstavby domů ve vybraných sídlech na základě terénního průzkumu, a že se věnovali i okolnostem vzniku, aktérům a problémům této výstavby.

Sýkora, Posová 2007 – článek, který vyšel v Geografii. Autorka se zde společně s Ludkem Sýkorou opět věnuje suburbanizaci v městském regionu Prahy na základě údajů o počtu nově vystavěných bytů - na základě absolutních dat a relativních hodnot na počet obyvatel. Tato práce předchází následujícím článkům o srovnání urbanizace a suburbanizace v Praze a ve Vídni, ale je pouze o Praze a o jejím zázemí a vychází z dat o výstavbě bytů. Městský region je vymezen na základě údajů o vyjížděcí za prací z obcí do Prahy. Region je rozdělen do zón podle vzdálenosti od centra Prahy. Autoři zaznamenávají mezi lety 1997 – 2005 jak růst Prahy, tak růst jejího zázemí – „dvojčata urbanizace a suburbanizace“. Snaží se vyrovnat se s problémy vyplývajícími z analýz na základě absolutních a relativních údajů. Například v lokalitách uvnitř Prahy s nižší intenzitou bytové výstavby se vystavělo nejvíc bytů co do počtu a naopak. Praha nemá konkurenci v rámci Česka z hlediska počtu a intenzity nově postavených bytů ve městě. V Česku ale jsou města, kde je intenzita výstavby bytů v zázemí města srovnatelná s intenzitou výstavby bytů v zázemí Prahy. Navíc například v sídlech v blízkém zázemí Českých Budějovic probíhala silná výstavba rodinných domů stavěných převážně českobudějovickými stavebníky i za socialismu. Autoři sledují také území hustoty vystavěných bytů podle katastrů a rovněž rozdílnou velikost a cenu nových bytů v jednotlivých částech řešeného území. Zde bych se zeptal autorky, jaké souvislosti vytváří v tomto sledování absolutní počet trvale obydlených bytů a jestli by také mělo smysl sledovat odpis starých bytů.

Sýkora, Posová 2010a - článek připravený do časopisu Geografie zabývající se kritikou modelu – teorie stadií vývoje měst dle Van den Berg a kol. 1982 na základě údajů o změnách počtu obyvatel a bytů za zóny městských regionů Prahy a Vídně. Tento model podrobují kritice a stanovují u obou regionů v období let 1980 - 1991 a 1991 – 2001 jeden ze čtyřech typů urbanizačních procesů - urbanizaci, suburbanizaci, desurbanizaci a reurbanizaci. Poznámky k této problematice v úvodu posudku.

Sýkora, Posová 2010b - článek připravený do časopisu Geografie soustředující se na rozdílnosti vývoje městských regionů Prahy a Vídně z hlediska procesu urbanizace a suburbanizace na základě změn počtu obyvatel a počtu bytů mezi lety 1980 – 1991 a 1991 – 2001 v jednotlivých zónách těchto regionů. Již na začátku výzkumů se dalo předpokládat, že před rokem 1989 bylo zázemí Prahy suburbanizací prakticky nezasázeno (?), kdežto v zázemí Vídně již v této době suburbanizace probíhala. V následujícím období došlo ke změně - v druhé polovině devadesátých let byla v zázemí Prahy suburbanizace intenzivnější než v zázemí Vídně. Je třeba vidět rozdíly obou měst. Problémem je zejména zakončení sledování v roce 2001, kdy se suburbanizace i urbanizace v pražském městském regionu rozjížděla. Nebylo možné pracovat s novějšími daty? Navíc ve Vídni se silně uplatňuje regenerace bytů a obytných čtvrtí vnitřního města a gentrifikace.

Výše uvedené připomínky jsou určeny k diskusi při obhajobě disertační práce. Celkově považuji disertační práci Mgr. Dariny Posové za poměrně zdařilou a obhajitelnou. Práci doporučuji k obhajobě. Výslednou známku navrhnu až po zodpovězení výše uvedených připomínek.

Doc. RNDr. Jan Kubeš, CSc., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

29.8. 2010